

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARGHILOMAN, ALEXANDRU

Note politice / Alexandru Marghiloman - București :
Paul Editions, 2023
4 vol.

ISBN 978-606-9703-89-2

Vol. 4 - 2023. - ISBN 978-606-9703-93-9

94

Corectură: *Lucia Gruescu*
Tehnoredactare: *Paul Editions*
Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Casa Presei Libere, nr. 1, Corp C, Sector 1, București
www.pauleditions.ro
e-mail: pauleditions@gmail.com, office@pauleditions.ro,
vanzari@pauleditions.ro, nicoleta.petcu@pauleditions.ro,
mihaela.enache@pauleditions.ro
tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Tipar: ARTPRINT
E-mail: office@artprint.ro

Alexandru Marghiloman

NOTE POLITICE

VOLUMUL IV 1918-1920

VOLUMNUL V 1920-1924

Paul Editions

1918

(Continuare)

22 Iulie (4 August). - Toată săptămâna lucru mult la Cameră. Ședințe de zi și de dimineață; ajungem ușor până la 9 seara. Dar puțină solidaritate printre oamenii majorității, cari se atacă între ei pentru nimicuri. La unii, s-ar spune, aproape părerea de rău de a nu putea face ca liberalii, cari traficau cu mandatul lor. Foarte curioasă o petiție de senatori, în cap cu A. Cantacuzino Pașcanu: «să ni se dea și nouă stofe de la minister!». Puțină cerșetorie, dar mai ales prostie.

— Pronosticurile lui Horstmann se realizează: mare retragere germană care părăsește Soissons. Ludendorf a comunicat gazetelor că «de data aceasta planul nostru strategic n-a reușit». Aceasta înseamnă, desigur, pierderea întregii campanii de primăvară.

— La Bicz. Ziua Reginei. Iau cafeaua de dimineață cu familia regală în sala de mâncare, apoi dejun mare de 38 tacâmuri pe terasă. Frumoase «menus»-uri desenate cu penița. Afară de familia regală - casele civile și militare, Culcer, Mișu și cu mine.

De la 11 jum. la 1 jum. lucrez cu Regele: suntem chiar întrepuți de Regină, strigând în numele celor 40 de înfometaji. - Revăd pe M.S. și după-masă. - Legea de amnistie îmi va trimite-o, dar «pentru a o sancționa - o spun pe față - e altceva». «Dar, zic eu, altfel nu se poate ratifica». - Răspunsul e că nu e nici o grabă. - Cred că retragerea germană îl influențează mult, «este o vagă speranță că totul nu e sfârșit». Dar îndată Regele adaugă: dar nu sper mare lucru de la această armată. - Cum trebuie câștigat Regele, puțin câte puțin, nu vreau să-i ating prejudecățile: de Flers a stat două zile la Bicz, iar atașatul militar englez, plus Boyle și Mișu sunt acolo ca să îngrijească pe bietul Boyle care a avut o apoplexie.

Regele adaugă: Se formează și un început de front rusesc: e prea vast pentru ca să fie bine legat; embrionul este corpul ce-

LIBRIS | we know books

hoslovac; Sârbii nu sînt buni; este fosta diviziune din Odessa pe care am refuzat-o, pe frontul nostru, fiind bolșevică. - Retragerea din apus e de o mare importanță morală» (ceea ce cred și eu).

Despre Averescu: Sunt răspunzător de faptul că Averescu a intrat în politică: mă gândisem la el înainte de iarna trecută și apoi mi-am zis că nu o să se schimbe nimic. Pe atunci Averescu se gândea să ia pe Mitilineu, Oscar Niculescu, Garoflid; fără Argetoianu și Filipescu.

Asupra dramei Wexler de care s-a vorbit la Cameră, nu i-am putut niciodată pătrunde misterul; socialist împreună cu Rakowski, Marele Cartier hotărâse să-l întrebuițeze la serviciul dinapoi; el a fost trimis la un regiment din armata a II-a; iar pe drum a fost executat. Fiul d-rului Romalo a mărturisit aceasta; a avut ordin scris: de la cine? - brigadă? corp de armată? - Dar acest ordin a fost rupt după executare: un camarad al lui Romalo, maiorul Camille..., a afirmat Regelui acest lucru.

Regele ține ca arendășia să fie făcută.

23 Iulie (5 August). - Depeșă de la Horstmann care avea ceva urgent să-mi spue și care regretă lipsa mea din București. Îl poftesc la Iași. Arion e de aceeași părere.

26 Iulie (8 August). - Poklevski îmi cere din nou să intervin pentru ca Cerbacev și mai mulți ofițeri să poată pleca în Elveția. Când au avut trenul, n-au plecat... Siguranța pretinde că ei sunt, cu Poklevski în cap, constituiți într-un comitet de restaurare monarhică. Dar lucrările lor nu sunt ostile României.

— Barclay vine de asemenea să mă prevestescă că, după câte știu ei, s-au recrutat la Chișinău Turci pentru a asasina în Moldova pe miniștrii Antantei, ca represalii pentru Eichhorn și Mirbach. Îl liniștesc dând, sub ochii săi, ordine Siguranței.

— Germanii se retrag pe scară mare și aliații îi atacă întruna, de aproape.

27 Iulie (9 August). - Buletinul german e prost. De altfel au protestat la Galați și la Sulina contra afișajului pe care l-am recomandat prefecturilor. - Ieri a fost chiar o surpriză: tancurile au pătruns până în liniile artileriei grele; tunurile antiautomobile n-au putut acționa; un general de divizie a fost făcut prizonier.

— Zi bună, două discursuri cu succes mare, unul la Cameră asupra ratificării decretelor-legi - toată chestiunea economică -,

celalt la Senat privitor la legea Eforiilor școlare. Efectul a fost mare și votul obținut pe dată.

28 Iulie (10 August). - Barclay revine iar. Este neliniștit; s-ar fi semnalat comitajii bulgari. Reînnoesc ordinele mele Siguranței. Alarma vine de la cercurile franțuzești, după cum mi-a spus Svilocosici.

— Hârjeu vrea să se retragă fiindcă Stoianovici l-a supărat printr-o interpelare, iar Gârlișteanu demisionează pentru că, pretinde el, nu aprob modul cum regulează convenția grâului din Basarabia cu Germanii.

— Săulescu, lipsă din Iași, pentru îngrijiri medicale și care a lăsat baltă toate lucrările - zgomote de demisiune au fost chiar înregistrate de presa din București - s-a întors Vineri de dimineață: «orice s-ar întâmpla, trebuie să știi că n-am să iau niciodată parte la intrigile lui Arion și că îți sunt credincios». Intrigile lui Arion? Vorbele d-nei Arion, că în curând «bietul său soț» va avea toată sarcina guvernului, răspund atunci la un lucru care se urzește!

29 Iulie (11 August). - Fac o vizită lui Hârjeu; mă înștiințează că voi primi demisiunea lui; de altfel am primit hârtia chiar seara. l-am spus că este o copilărie și pentru că Stoianovici l-a necăjit nu e un motiv ca să-și cedeze locul. E foarte nervos: un om de treabă și cinstit.

— Îmi petrec seara la Piatra și noaptea la Almaș. Slujba de miezul nopții în această mănăstioară percută într-o cută a muniților, mi-a făcut o adâncă impresie. Dimineața, preotul și călugărițele care slujeau au binecuvântat odaia în care dormisem. Foarte mișcător și mângâietor.

30 Iulie (12 August). - Am vizitat Văratiful - dejun excelent și curățenie plăcută -, Agapia pentru picturile lui Grigorescu. Un Sft. Gheorghe, în unul din micile altare, de o curățenie ideală.

31 Iulie (13 August). - Discuțiune cu Horstmann: Se voiește oare ca să mă retrag? Nu înțeleg altfel atitudinea «Renașterei», jurnalul Germanilor. Protestări. - De fapt, adevărul e, așa mi se spune, că Bussche nu se împacă cu gândul că Regele a fost menținut; Feldmareșalul a rămas antidinastic. De altfel, Tzigara îmi povestește că la Sinaia, Liman arătând planurile lucrărilor de făcut, Mareșalul a spus: «Bauratul își închipuie că Regele se va mai întoarce aici!».

Toată săptămâna a trecut în conferințe privitor la convențiunea de strămutare a administrației. În fond, Germanii propun aproape o revizuire a tratatului. Lumea e foarte excitată împotriva lor. Nu se țin de cuvânt. Pentru rechiziții, în fiecare zi o nouă pacoste. Numai Suchkolonnen, adevărate expediții de jaf, au încetat.

Ultima conferință cu Schwratzkoppen, Horstmann, Deckert, Arion și cu mine a fost mai ales asupra frontierei Mărășești, pe care dorim să o suprimăm și asupra bugetului de întreținere a armatei de ocupațiune: După ce ne ceruse 30.000.000 pe lună, acum vor 60.000.000. - 720 milioane pe an pentru 6 divizii. Mi-am bătut joc atâta de acest lucru, încât Deckert s-a încurcat, iar Horstmann a spus că i se pare și lui colosal.

Între alte bune voințe, s-a refuzat în scris intrarea ofițerilor activi, chiar în mod excepțional, pentru că liberalii și agenții Antantei întrețin prea multă agitație în Moldova!

7/20 August. - Întors la Iași. - Deputații cari se întorc sunt excitați contra Germanilor: rechizițiile, procedeele de la Mărășești, unite cu veștile de pe frontul occidental fac atmosfera încărcată.

— Germanii cedează mereu și pierd terenul câștigat de la ofensiva din primăvară.

8/21 August. - Foarte bun succes în interpelarea privitoare la hârtiile Günther. Opoziția, cu Cuza în cap, atinge chiar ea cu degetul urmele falsului.

Săulescu, care de mai mult timp nu vrea ca cineva să se atingă de legea Creditelor funciare și nici de Banca Națională, îmi trimite, cu o scrisoare afectuoasă, demisiunea sa. Îi dau un concediu; interimul lui îl ia Arion.

11/24 August. - Se serbătorește la Bicz ziua Regelui. Toți miniștrii, afară de Hârjeu care, rău dispus, a declinat venirea: a rămas pentru Te-Deum la Mitropolie. Dejunăm pe terasă. Mi s-a cerut un toast; e bine venit. Regele răspunde printr-o parafrază. Înainte de masă, lungă conversație. Rezistență mare pentru legea din inițiativa Senatului, care acordă comisiunii Camerei dreptul de arestare. Asupra celei dintâi legi îmi spune: «Te-am apărât întotdeauna, Marghiloman!» - Mi se pare că mai mult eu l-am apărât... - Asupra amnistiei mă roagă «să-i fac concesia» ca să o prezint din inițiativă parlamentară. Îi spun că este de absolută nevoie politică ca să dau drumul la amândouă legile. În urmă a

avut aceiași indicație dată și de Arion, și de Mitilineu. În salon, când se făcu cerc, i-am vorbit din nou, agitat, aproape mi-a strigat că e o lege rea.

— Și toată această conversațiune serioasă întretăiată de anecdote copilărești.

Trebuia să mai văd pe Rege după-masă. Îmi face cunoscut că sunt liber și că îmi va trimite seara mesagiile și decretetele. - Regele mă întrebase dacă Hârjeu își dăduse demisia, ca un om care ar fi fost mulțumit să o aibă.

14/27 August. - Mare mișcare în public și la Cameră. E vorba să se interpeleze privitor la legile în suspensie. «Renașterea» din București anunță că este criză. Miniștrii sunt mirați că Regele întârzie atât de extraordinar. - Henri Catargi, foarte îngrijat de ce aude, se însărcinează să pue la curent pe Stirbey, în trecere la Iași, pentru ca la rândul lui să înștiințeze pe Rege.

De altă parte aflu că Regele și Regina, întovărășiți de Boyle, se duc la Roznov, unde se întâlnesc cu dl. de Saint-Aulaire.

15/28 August. - Tensiunea e așa de mare încât trebuie să lămuresc situația. Trimit Regelui prin curier demisiunea mea motivată.

Arion, Mitilineu și Mehedinți sunt cei cari se pronunță cei mai deschiși pentru clarificare. Nici un ministru nu știe nimic de hotărârea mea. Curierul meu a sosit la miezul nopții. I s-a spus că nu era răspuns fiindcă Regele îmi scrisese chiar atunci. La 12 jum. sosește o lungă telegramă cifrată, a cărei cheie mi-o dăduse, din fericire, Regele acum două zile, și fără de care n-aș fi ajuns s-o descifrez.

Pe neașteptate colonelul de Brandenstein îmi cere din partea lui Schwratzkoppen o întrevvedere urgentă. Primindu-l la 8 și 1/4, el mă întreabă dacă Regele a refuzat legea. Spun nu, discutăm. - Dar dacă Regele refuză? - Nu va refuza. - Dar dacă tot va refuza? - Voi pleca. Vreau să se știe bine, și dv. cei dintâi, că în jocul meu cu Brătianu sunt sincer.

16/29 August. - Trebuie patru ore spre a se descifra scrisoarea Regelui. Ea răspunde mai mult unei comunicări a lui Catargi decât scrisoarei mele. - Regele face aprecieri tari asupra legii de revizuire, la care sunt silit să răspund foarte aspru. Mențiu demisiunea mea și adaog o critică severă asupra intrigilor de la Curte. Scrisoarea mea pleacă la 8 seara.

Interpelarea lui Gerota asupra ambulanțelor «Regina Maria» și asupra spitalului Cotofenesti. Întorc în mod destul de fericit chestiunea și discuția se sfârșește cu o bună impresie.

17/30 August. - Dis-de-dimineață mi se comunică că Regele pleacă de la Bicz seara la 6 și că va fi între 9-10 la Iași. Din altă parte știu că Wopicka și atașatul militar sunt la masă la M.S.

La ora 1 sosește o telegramă foarte grabnică a Regelui. A semnat. El scrie: «Astfel fac din nou cel mai cald apel la sentimentele dv. de devotament către Coroană, de care nu mă îndoesc, pentru a vă ruga a nu mă lipsi de concursul dv., mai necesar ca oricând în grelele împrejurări de astăzi».

Colonelul Stârcea vine să protesteze în cei mai buni termeni în numele său, al lui Cezărescu și Țenescu, contra imputării că Casa Regelui ar fi contra guvernului. La început pusese și pe Râmnicianu, dar apoi, cu prudență, l-a lăsat deoparte...

Imediat după aceasta vine Nicoleanu să-mi aducă plângerile generalului Râmnicianu. Devotat, el și familia sa; cum poate să fie bănuț?...

— Avut la dejun pe Brandenstein și von Kitzel cu Nicoleanu. După masă spun lui Brandenstein că totul e în ordine; n-am vorbit de demisie, o simplă neînțelegere din partea Regelui. În ceea ce-l privește face cele mai mari protestări de prietenie din partea Oberkomandei. I-am spus: avem nevoie de dv., dar aveți și dv. nevoie de noi; trebuie dar să ne facem viața de înțeleș.

— O interpelare a lui Zelea Codreanu asupra alegerii de la Suceava îmi dă ocazia unei replici bune și a unei bune teorii, puternic aplaudată, asupra libertății alegerilor.

— La 10 sunt chemat de Rege, care sosise atunci. Convorbire de un ceas, sinceră, deschisă. În fond el nu și-a dat seama de însemnătatea actului său. Pe cine acuzăm din cei din jurul său? Niciodată nu face politică cu adjutanții săi; Râmnicianu nu e consultat decât în chestiuni militare; de aceia «este pe lângă mine». — Întreb de ce se fac imprudențe ca aceia de a primi pe de Flers, de a vedea la Rosnov pe Saint-Aulaire, de a fi întovărășit de Boyle. Totul se știe, și ca dovadă Germanii cer acum retrimiteră lui Boyle. — Regele mărturisește că a dorit vizita lui de Flers (Doamnele de la Curte s-au însărcinat cu aceasta), dar că ideia cu Boyle a avut-o Regina; acesta a fost în trăsura Reginei, nu într-a sa!

Asupra chestiunii politice, a semnat totul și desigur dacă i s-a dat un sfat în legea recursului, a fost o întâmplare pe care n-a căutat-o. Cum vizita avusese mai ales ca țintă să mi se dea mesagiul legii arestărilor, mi-a cerut să mă întorc a doua zi.

18/31 August. - La 11 jum. la Rege, care-mi spune: - Sunt acuzat că sunt supus la influențe; nu e adevărat. - Eu: Cu atât mai bine, Sire, M.V. e totul și n-ar trebui niciodată ca să se încerce ceva asupra hotărârei sale. - El: Se învinovățește mai întâi... - Eu: Regina. - El: S-a spus chiar că Regina m-a făcut să hotărâsc războiul; este calomnia răspândită de Carp la Bussche și la Czernin; mi-a spus-o Czernin. - Eu: Din intimii M.V. s-a spus, câteva zile înainte de 14 August, că Regina era ca o femeie care a reperțat o mare victorie. - Regele: Cine a spus aceasta? - Eu: Nu pot să o spun. - Regele: Regina, deși are ideile ei, nu exercită nici o influență politică. A fost acuzat, de asemenea, și Barbu Stirbey. - Eu: Că servește de unire între M.V. și Brătieni. - Regele: Prin Barbu știu care e starea de spirit a acestora, și întru aceasta îmi servește. N-am făcut niciodată vreo comunicare lui Brătianu. Cât despre d-ta, trebuie să știi că Barbu e avocatul d-tale pe lângă Regina. Dar ce voiesc Germanii? - Eu: Ca România să nu se schimbe iarăși. - Regele: Ei voiesc mai ales să se atingă de armată și să o slăbească în toate felurile. Nu zeu, vezi oare d-ta vreun alt guvern posibil? - Eu: Aversescu, dar cum e antantist... - Regele: Nu tocmai atâta (după declarațiile făcute în Parlament, această afirmațiune mi se pare ciudată). Da, Aversescu și Stere, și cu incapacitatea de organizare a lui Stere, ar fi un haos.

Regele desaproabă ieșirea miniștrilor basarabeni contra marilor proprietari, a căror atitudine o găsește destul de înțeleaptă. El admite o înțelegere Pelivan-Aversescu-Ciugureanu pentru formarea partidului, pe care notele poliției mi l-a semnalat.

Am vorbit de asemenea de atitudinea personalului Curții. Niciodată, declară Regele, nu vorbesc politică cu adjutanții mei.

Regele a răs de o combinație Arion sau Carp-Arion; dorește ca Parlamentul să fie închis cât de curând; nu va mai face înaintări în armată. Seara Mitilineu îmi spune o mulțime de combinațiuni care se învârtesc în jurul lui Arion.

30 Aug. (12 Sept.) - Ziua mea dă loc unei calde manifestații; întrunirea majorității dimineața pentru ca Camera să ia pe sea-

ma ei legea amnistiei; rezistență din partea lui Victor Miclescu, Meșulescu, Baranga, Berceanu și Juvara au o atitudine excelentă și dau semnătura lor împreună cu Ilie Stroici, Apostolu etc. Puțin înainte, frumos discurs de felicitări al lui Meisner. - Înainte de ora 1, generalul Râmnicianu îmi aduce telegrama de felicitare a Regelui. Dejunez la popota parlamentară. Mulțime. Discurs al lui Dobrescu; al meu câștigă toată sala; Pătrășcanu m-a felicitat în numele minorității; atmosferă foarte comunicativă.

31 Aug. (13 Sept.) - Telegramă de la Regina. Mai târziu mareșalul curței mi-a explicat că fusese dată chiar în acea zi, dar că telegrafistul o uitase din gheșală în buzunar...

7/20 Septembrie. - 5 ore. Ies de la Rege, care are ochii roșii de lacrimi. Pare mai mult că așteaptă chestiunea; o pun imediat: «M.V. dorește să vadă pe Prințul: aș sfătui să nu-l vadă înainte de a fi luat o decizie. - «Dar care? - Așa îndată și fără să am timpul de reflexiune?» - Eu: Am consultat miniștrii și președintele; nu am vorbit cu cei din opoziție, dar cunosc părerea generală a publicului: Prințul trebuie să fie declarat decăzut din prerogativele sale; Prințul Nicolae proclamat în locul său, și pentru el făcută o educație severă și serioasă. - El: Prințul poate că-și recunoaște greșala și a-i zdrobi viața (briser sa vie) pentru un prim păcat, căci nu mai poate să facă altul, el trebuie să se expatrieze?». Regele mai pledează și alte circumstanțe atenuante. - Eu spun: Prințul nu e iubit; e complet indiferent și a dovedit o lipsă de judecată, care nu e o fângăduială pentru viitor. - El: Nu se cunosc părțile bune pe cari le are. Și poți ști în ce mod un om se dezvoltă? Dovadă Frederic II, care fusese condamnat la moarte. - Eu: Atunci tatăl a fost crud pentru fiu; acum se întâmplă contrariul. Este în interesul Dinastiei de a se lucra repede și în sensul pe care îl arată; executarea va face cel mai mare bine M.V. și va închide gura antidinasticilor; niciodată nu s-a spus contra M.V. ceia ce se adună contra Prințului.

Propun Regelui să vadă și pe alți oameni politici; sunt poate unii cari vor vedea altfel chestiunea decât noi. Regele vrea să se reculeagă și să cerceteze totul. Sfătuiesc să nu vadă pe Prinț decât apropiindu-l de Prut. Nu trebuie să vie la Iași. La Cristești, spun eu, și Regele aprobă. Și mai ales să nu se lase înșelat de comedia care i se poate juca.

La plecare: «Marghiloman, ceea ce mă face șovăitor este că și eu am avut o chestiune sentimentală». Protestez: «M.V. n-a comis nici un act. N-a dezertat și era vorba de o femeie superioară nu ușuratică, și era încurajat de Regina». - Regele: «Este adevărat. Dar și eu m-am aflat odată robul sentimentului...». - Recomand Regelui tărie.

Ieșind, vorbesc cu Barbu (Stirbey), îi spun din nou că hotărârea mea e luată. Regele vorbindu-mi că vrea să-i dea 60 de zile de închisoare, i-am recomandat să nu publice acest lucru, căci pedepsele militare nu trebuie publicate, și mai ales să nu lase să se creadă că în acest mod este începutul buretelui.

În fața lui Petala și a lui Catargiu, cari sunt categoric de aceeași părere, cădem de acord că trebuie lucrat repede și tare. Dar mijlocul?

— Regele se hotărăște să convoace pe Brătianu, Averescu și Cantacuzino sau Greceanu și, prin prefectul de poliție, mă întrebă dacă face el convocarea, anunțând că e de acord cu mine, sau dacă îi poftesc eu să vie. Aleg această din urmă cale. Trimit un automobil prefectului pentru cei doi cari sunt la Piatra (Brătianu-Averescu) și cari primesc să facă drumul împreună. Sunt destul de mirat de această confirmare indirectă a rapoartelor ce aveam asupra apropierei căutate între liberali și Averescu. Regele convoacă în plus, direct, pe cei trei inspectori de armată, Coandă, Văitoianu, și Grigorescu.

8/21 Septembrie. - Se spune că Brătianu nu e pentru o soluțiune radicală. După el, Camerele actuale n-au existență legală: asociindu-le unui act solemn ca decăderea Prințului, s-ar recunoaște legitimitatea lor. De altfel, cum nu poate lua succesiunea, de ce s-ar strica cu Coroana și mai ales cu Regina?

— Grigorescu vine să-mi expuie sistemul său: El e militar, actele politice nu-l privesc. Prințul a dezertat; a făcut o căsătorie fără autorizare; amândouă cazurile sunt pedepsite cu severitate, cea de-a doua atrage demisiunea din armata, deci nu mai poate să rămână. Dacă anulează căsătoria, caz de reformă pentru că și-a călcat cuvântul. Vom vedea până unde generalul va fi consecvent cu aceste premise.

— Văitoianu, pe care l-am chemat, are obiecțiuni; ce se întâmplă dacă rămânând numai cu Prințul Nicolae, acesta ar muri? Sub

ce formă se poate demite un Prinț? Regele îmi spusese că se putea bizui pe el: eu cred că va face ce va voi M.S.

— Brandenstein mă sâcăie ca să aibă un comunicat, cenzura din București nemaiputând stăpâni gazetele din București, iar Barclay mă asasinează cu reclamațiunile sale contra cenzurii. Păstrez scrisorile lui ca document de copilărie politică.

— Nicoleanu raportează că Averescu s-a declarat contra Prințului și că nu se va lăsa.

9/22 Septembrie. - Rapoartele poliției spun că publicul e foarte îndârjit contra Prințului Carol și că numele lui Nicolae e bine primit.

— Coandă, sosit din București, începe prin a mă vedea cel dintâi. Îi pun la curent. Ca întotdeauna, nu se angajează. Scrupule constituționale; cum și cine poate demite un Prinț regal?

— Francezii lucrează pe Grigorescu și cred și alte persoane. Teza lor: dacă se înlătură Carol, într-o zi se poate ridica și Regele și atunci ar fi pe tron un minor, din care Germanii pot face ce ar voi. Tot clopotul Brătianu: pericol mare dacă un eșalon dispăre. În fond ei caută să păstreze un campion al Antantei, nu un Principe de Coroană.

— La 6 jum. sosește Grigorescu, care a cerut să mă vadă: Regele a văzut pe generali separat, și a și dat Prințului 75 zile arest la Horaița. Generalul îmi spune: 1) Nu e dezertare, fiindcă a aflat că lipsa n-a fost decât de 8 zile și că Prințul a dat semn de viață, telegrafiind tatălui său (!). 2) Căsătorie nulă: făcută cu formele bolșeviste. Deci o pedeapsă disciplinară e de ajuns. - Îi spun că în Rusia căsătoria n-a fost întotdeauna decât religioasă. - El: Iată ce n-am știut! - În fața acestei schimbări brusce, nu mai insist. - El: Dar eu nu-mi schimb părerea, și se va vedea: dacă e un Consiliu de Coroană, fiecare să-și semneze opiniunea!

— Mai interesant Averescu care, după ce căutase un contact cu mine pentru oarecare reclamațiuni privitoare la «Gazeta Populului», intră îndată în chestiune: „Transacțiunea nu e cu puțință! Văitoianu are obiceiul să o scalde; foarte pacifist, după două convorbiri cu Regina a fost pentru continuarea războiului. Grigorescu? Antantist îndărătnic, v-a ținut toastul pe care îl știți. Prințul n-are nici o calitate pentru domnie... La 29 Octombrie primisem ordin să mă retrag din Valea Prahovei; toți erau abătuți și triști; trebuia

să se dea bătălia de la București; sondele erau incendiate. În această atmosferă groaznică a trebuit, la 9 ore, să ordon șefilor de corp să se retragă de la masa cu Prințul, ca să execute ordinele, dar Prințul a stat la masă până la 2 dimineața; patrulele inamice erau la 20 km. Era desgustător. - La Consiliul de Coroană a spus: în numele Reginei și al femeilor române sper că se va găsi un ministru ca să împedice pe Rege să facă pacea! - Din toate cele ce s-au petrecut, nu-i curat decât un lucru: căsătoria. Să nu o murdărească și pe aceasta!».

La plecarea el a spus lui Mitileneu: în această chestiune și pentru prima oară sunt absolut de acord cu șeful d-tale.

— Arion a fost rechemat de la Roman; cum vrea să se întoarcă acolo și că a sosit târziu seara, îmi comunică prin Don că pentru el nimic nu s-a schimbat. De altfel îmi scrie: «Mi-am spus părerea. Nimic special».

10/23 Septembrie. - Generalul Hârjeu vine devreme. La 10 fusese cu cei trei inspectori la Rege. Coandă a fost de părere că Prințul nu trebuia pedepsit și că toți ofițerii s-ar răscula dacă ar fi înlăturat de la tron; Văitoianu a găsit că Prințul Carol a fost crescut în vederea tronului și că nu putem să rămânem numai cu prințul Nicolae, care nu e pregătit; Grigorescu, mai dârz, spune că din moment ce căsătoria era valabilă, acest lucru trecea peste toate celelalte și trebuia să aibă urmări pentru Prinț. - Hârjeu a protestat contra faptului că ofițerii ar avea să-și dea vreo părere în chestiunea politicii. Ei n-au de examinat decât greșala militară; pentru aceasta, ministrul n-are nimic de spus; șeful de corp trebuie să vorbească. În privința căsătoriei, trebuie să ne gândim că poate va urma un copil. Care va fi atunci ordinea de succesiune?

— La 10 jum. la Rege. E slăbit și foarte trist; adesea are lacrimi în ochi. Îmi citește ceea ce vrea să-mi spuie, și din când în când se oprește ca înăbușit de lacrimi. Toată tendința lui este ca să câștige timp. «Poate că această lovitură îi va redeștepta conștiința. E ceva mai bine: se supune la toate». Regele crede că va fi anulată căsătoria, «poate chiar din amândouă părțile»: atunci va putea rămâne. Dar Regele mai spune formal și foarte decis că dacă căsătoria ar fi menținută, Prințul trebuie înlăturat de la Tron. - Rog pe Rege să-mi dea o copie și îi voi da răspuns, după ce voi fi consultat pe miniștrii. Regele pune chestiunea unei «cabale» străine: De ce Austriacii l-au primit atât de bine? De ce a călătorit

LIBRIS
ziua în amfaza mare în Basarabia și n-a fost recunoscut decât în Ucraina? (Ca și când ar fi vina Austriacilor!).

Principele e deja în închisoare și Regele va veghea ca «persoana» să nu poată, cu nici un preț, lua contact cu el. - M-a întrebât dacă e adevărat că «ea» scrisese lui Ciocârdia, că tot pe el îl iubește. Am contestat, arătând ce era în adevărata scrisoare: Regrete că nu voise el să o ia de nevastă, căci ce a urmat nu s-ar fi întâmplat.

— Generalul Mircescu nu înțelege șovăirile Regelui. Toată lumea susține acțiunea mea. Chiar și adjutanții regali.

11/24 Septembre. - Arion vine un moment înainte de Consiliu să-mi spună că, nefiind nimic schimbat, nu a trecut pe la mine Duminecă seara. Narațiunea conversației cu Regele o dă și la Consiliu, care se întrunește la 9 jum. în cabinetul meu. Lipsesc Mehedinți și Ciugureanu.

Arion: A spus Regelui că vântul rău care suflă pentru Dinastii obligă pe Rege să fie foarte decis; că ar fi pericol dacă se iartă Prințul Carol.

Regele l-a întrebat că dacă Marghiloman își dă demisia, cine poate lua situația? - Arion a răspuns că decizia consiliului a fost unanimă și că nu se poate face nimic altceva. - Arion: Nici nu știu atunci de ce m-a chemat Regele; doar ca mai bătrân... - Eu: Nu. Te-a chemat ca să vadă dacă eventual poate conta pe tine în locul meu. - Arion: Ar fi desigur necinstit din partea mea, dar mai ales în contra conștiinței mele; cred că țara și binele Dinastiei cer îndepărtarea lui Carol. Am spus Regelui: Guvern conservator fără Marghiloman este o imposibilitate. Regele a insistat - (ceea ce făcuse, mai dulce însă, și cu mine) - asupra posibilității unei intrigi germane: ofițerul Serdici (cu care plecase Prințul) are un frate în armata austriacă; fata are un unchiu care a fost și internat, Gottesmann; de ce au fost duși la Bristol, unde este comandatura? etc. - Arion a spus Regelui: Dar cine a pus pe Prinț să fugă? A aflat de la Rege ce spusese Averescu, dar nu ce a spus Brătianu. Arion crede că Brătianu face politicianism execrabil: dacă suntem pentru Prinț, ne va acuza de trădare a intereselor țării; dacă suntem contra, se va rosti pentru, ca să placă Curții și Antantei.

Citesc lui Arion memoriul Regelui, pe care mi l-a trimis aseară, copiat din nou, cu plic scris de mâna lui.

Arion: După fraze se vede că este făcut de Francezi, precum o dovedește și aluzia la ducele de Berry și la 1870.

Mitilineu: Dacă Regele crede că Carol a putut fi ademenit de Germani, rațiune mai mult de a-l depărta. Dar textul cinic al telegramei putut-a și el fi dictat de Germani? Pot lucra ca să scap Tronul, nu ca să-l compromit mai mult. Eu, dacă se schimbă părerea guvernului, demisionez.

Meissner, Dobrescu: Nu se poate admite ca Prințul să rămână. Să nu se uite că poate va fi și un copil, și atunci?

Toți miniștrii de acord.

Inculeț: Sunt nou, dar cred că Prințul trebuie să plece. Dacă cumva lipsește ceva din formele religioase, se poate amâna o hotărâre.

Propun un Consiliu de Coroană ca fiecare să-și dea părerea cu răspundere; se vor protocola desbaterile.

Ideia unanim primită. Discuție numai pentru admiterea militarilor; armata poate ea să se rostească într-o afacere politică.

La 1 jum. se întoarce Arion de la palat, unde se dusesese îndată după consiliu: «Regele va ceda, sunt convins; vrea să câștige timp pentru liniștea lui sufletească sau pentru că astfel este dorința Antantei. Dacă e a doua ipoteză, urmează că Antanta începe iar să dicteze la noi. Aceasta nu se poate. Dacă e prima ipoteză, i se pot da 10-15 zile». - A văzut pe Stirbey, care este pentru amânare.

— La 7 jum. duc Regelui minuta memoriului său, pe care mi-o ceruse prin Catargiu și o notă prin care îi cer un Consiliu de Coroană. - «Dar, îmi zice Regele, trebuie să-ți spun că nu-mi voi schimba părerea». - «Foarte bine, Sire, dar atunci trebuie să știți lămurit pe cine vă puteți sprijini». - Chestiunea este o chestiune interioară; ea trebuie rezolvată în afara de orice influență străină. Nu știu ceea ce Lafond și Saint-Aulaire au putut face sau scrie zilele acestea, dar știu că Germanii nici nu și-au permis să puie vreo chestiune, și privitor la aceasta cred că se dau false informații, încercându-se să se acrediteze ideea unei intrigi germane. - Regele convine că într-adevăr nu este de crezut. - Insist asupra nevoiei părerilor contradictorii și controlate. - Dar atunci, zice Regele, un proces-verbal. - Eu: Tocmai ceea ce propun. - Schimb de vederi asupra persoanelor care ar putea fi invitate. - Nu generali: Regele e de acord. - La sfârșitul convorbirii: Și când ai voi să aibă loc

consiliul? - Cred peste două-trei zile. În mod vag se va spune că M.S. va avea astfel două sau trei zile pentru a lua puțin repaus.

Tonul decis al Regelui m-a impresionat. Cum el îmi spusese că Averescu și M. Cantacuzino declaraseră că se supun deciziei ce va lua Regele, deși erau pentru îndepărtarea lui Carol, cred că speră să aibă un guvern din această parte. - Mai mult, s-a întins asupra importanței succeselor contra frontului bulgar, unde într-adevăr Franco-Sârbii au înfrânt grav pe Bulgari. Am vorbit de frontul turcesc, unde Englezii au trecut Iordanul și au bătut pe Turci, și am impresia că Regele vrea să câștige timp în chestiunea Prințului, mai ales că conjecturile sunt mai bune pe teatrul războiului. Evident, Regele e influențat de Antantă și Regina îl susține cu toată energia.

12/25 Septembrie. - Prefectul de poliție a vorbit cu Stirbey și acesta i-a confirmat faptul că adm. domeniilor procurase un cek de 200 mii franci asupra Londrei și că Prințul Carol luase acest cek. Regele îmi confirmase acest detaliu. Deci, întâmplare sau complicitate, Prințul avea mijloace financiare ca să ajungă pe un front de luptă. Tot Nicoleanu știe că în scrisoarea remisă Regelui la 2 Septembrie, Prințul Carol își dădea demisiunea și renunța la tron. Asupra punctului al doilea, nimic; dar asupra celui dintâi, îmi amintesc că Văitoianu, care a vorbit cu Prințul în timpul întoarcerii sale, mi-a spus în mod formal: «Dar el este demisionat; mi-a spus categoric că și-a dat demisia». Toate acestea, unite cu ținuta generală a Prințului, cum și scrisoarea d-rei Lambrino către mama sa, în care vorbea de proiectele politice ale Prințului (scrisoare pe care am înapoiat-o lui Ciocârdia), ar dovedi că acest tânăr era hotărât într-adevăr să-și aibă atitudinea lui politică specială. Împreunând toate aceste indicii, se găsește un sens și telegrama poliției din București, care comunica că, după Dietz, Germanii ar voi să năvălească în Moldova spre a goni Dinastia și a prinde pe Prinț, care e amestecat într-un complot cehoslovac.

De adăogat informația adusă lui Arion și anume că Horstmann și Demblin ar anunța în mod public că se va trimite un ultimatum României, dacă nu se demobilizează în Basarabia.

— Mitilineu a fost convocat de Rege. El s-a exprimat cu tărie contra Prințului. Lucru nou, Regele s-a declarat contra Consiliului de Coroană. Mai mult, ar fi insistat pentru un răgaz de

75 zile, egal cu închisoarea Prințului. Conversațiunea cu Stirbey, după audiență, s-a învățit asupra singurei chestiuni a amânării soluțiunei. - Acelaș refren dilatoriu...

— Comunicatul lui Averescu pare foarte categoric. Cum se explică ceea ce Regele a înțeles din convorbirea lui cu generalul? În memoriul său afirmă faptul că generalul primește orice soluțiune.

— Catargiu îmi cere pentru Rege consimțământul de a se duce la Bicaz și mai ales dorința să vorbească cu fiul său. Îi dau depeșa lui Dietz și oarecare notițe cari fac corp cu acuzațiunea complotului cehoslovac.

Svilocosici¹ venind să mă vadă pentru un permis, vorbim de Prinț: E categoric contra lui. Dar vorbim mai mult de frontul macedonean. Îmi spune că Bulgarii își aruncă armele, că frontul lor e spart, că Prilep a fost luat și că marșul general se îndreaptă spre Istip. Știe că armata de pe frontul Albaniei se retrage ca să nu fie tăiată.

— Generalul Iancovescu mă interpelează la Senat în afacerea Prințului. După el Prințul trebuie să părăsească locul de moștenitor. O spune foarte sincer; de altfel pedeapsa ce i s-a aplicat este ilegală, consiliile de război singure putând să dea mai mult de 60 zile închisoare. Prințul este în cazul de a fi reformat.

Răspunsul meu este că pedepsele militare sunt acte de comandament și că chestiunea politică va fi rezolvată în curând.

13/26 Septembrie. - Regele n-a putut pleca ieri seară: automobilele regale n-aveau faruri. Azi dimineață a vorbit cu Nicoleanu: se pare că o lună de gândire e tot ce cere.

Interpelarea lui Pătrășcanu: Vorbește de toate, cu multă stângăcie. Camera aplaudă, foarte ostilă în general Regelui și Prințului. Incidente vii. Revoltă pentru faptul ca Brătianu a fost consultat. În răspunsul ce dau las să se întrevadă soluțiunea mea. Când m-am urcat la tribună, aclamațiuni puternice; când am vorbit de Rege, răceală. Calmez cu greu pe Mitescu, supărat că comisiunea de anchetă fusese învinuită de moliciune. Comisia hotărăște să aresteze pe A. Constantinescu.

— Brandenstein ține să mă vadă seara târziu; neliniște la București în privința chestiunei Prințului și a consultării lui Brătianu; înaltul comandament ține să mă asigure de tot concursul său.

¹ Consul al Serbiei.